

MARINARKEOLOGISKA SÄLLSKAPETS HISTORIA

Får vi vara så fräcka att vi rent av utnämner detta kapitel till en avdelning av serien Pionjärer?

I vilket fall som helst uppstod egentligen sällskapet till följd av en donation. Under 1976 års inventering längs Norrlandskusten donerade Eric Rothfjell i Kalix Bredvik i Norrbotten ett stort forskningsfartyg till marinarknologiska ändamål. Det var MAS red som fick ta emot donationen och utforska möjligheterna att hitta en ansvarig huvudman.

De närmaste museerna var inte att tänka på, men man kunde ju försöka i Umeå, där läns museet var känt för andra friska initiativ inom museiområdet. Styrelseordföranden Gösta Skoglund kontaktades men var tyvärr mest upptagen med att få uppboxat en gammal bogserbåt ett femtiotal m ö h i en torrdocka på museiområdet Gammlia. Likafullt framgick av en serie norrländska tidningar i sept 1976 att Västerbottens museum mottagit en donation av nämnda slag.

I det här läget kunde man ju ha talat med flera sportdykarklubbar som naturligtvis hade varit intresserade, men ansvariga personer avrädde. Man var rädd för huggsexa på den utomordentligt välutrustade båten. Det verkade enligt flera dykare även som om norrländsdykarna var för svagt organiserade för att klara ett så stort åtagande. De som var kapabla hade dessutom tillgång till större fartyg.

Men det skulle visa sig att det fanns flera som inte var kapabla eller intresserade (stryk ej tillämpligt ord).

Fartyget erbjöds Statens sjöhistoriska museum i Stockholm, som ju rimligen hade användning för ett undersökningsfartyg, måhända även för skolning i olika maritima färdigheter. Men tji!

Dock var museet intresserat av -att hjälpa till, utan större åtaganden. Man kunde tänka sig att hyra fartyget någon gång om man fick någon annan ansvarig att åta sig förvaltningen. Man tillfogade ominöst ordet "ideellt," som idag är ett till intet förpliktigande honnörssord.

På Bert Westenbergs tjänsterum träffade jag i denna veva Erik Ensom är mångårig ansvarig för marinarknologi inom Svenska Sportdykarförbundet. Jag nämnde att man kanske kunde slå ihop sina påsar för att rädda fartyget "Laxen." Uppriktigt sagt var väl intresset för saken just då ganska ljumt, men Erik var lite senare på tjänsteresa till Luleå och passade på att titta på båten. Han kom tillbaka eld och lågor!

Vi beslöt tillsammans att bilda MARINARKEOLOGISKA SÄLLSKAPET för att förvalta fartyget och -därmed- starta en förening, den första i Norden, som skulle stödja marinarknologi.

Till måndagen 13/6 1977 hade vi kallat till ett konstituerande diskussionsmöte på Fältöversten vid Karlaplan i Stockholm. 30 personer var närvarande och två arbetsgrupper utsågs, en för stadgar, en för att direkt ta hand om "Laxen."

UPPROP TILL MARINARKEOLOGISKA SÄLLSKAPET

I juli 1976 donerade chefen för AB Rollfilm, Erik Rothfjell, sitt fartyg, M/S Laxen, till marinarkelogisk forskning och utbildning. Förutsättningen var att en institution, förening eller annan ansvarig huvudman kunde utses. Efter förfrågan hos ett antal museer med marinanknytning företrädesvis efter norrlandskusten samt Sportdykarförbundets arkeologisektion, konstaterades att huvudmannaskapet för fartyget lämpligast sköttes av en förening.

Medlemskåren kunde värvas från både sportdykarklubbar och kulturminnesvårdande institutioner. Tanken bakom föreningsidén är naturligtvis att i någon mån ersätta stort kapital och institutionella resurser med ideellt arbete och lägre avgifter. Föreningen skulle dessutom kunna utgöra en efterlängtd länk mellan de arkeologiskt intresserade sportdykarna och museerna. I planeringen ingår också programverksamhet såsom föredrag, utflykter (med båt) och excursionser till vilka kallelse utgår till medlemmarna.

Den första viktiga uppgiften blir emellertid att klara M/S Laxen.

Några data om båten: Längd 13,5 m, bredd 4,0 m. Byggt i trä på klink. Akterskeppet dock tillbyggt senare i stål. Utrustad med dubbla 100 hk Volvo-Penta dieslar, 12-14 kojplatser, fullständig navigationsutrustning såsom två ekolod varav ett skrivande, logg, Deccaradar, autopilot, telefon och radio, ankarspel, lillbåt med motor. Dessutom kök med all utrustning, uppvärmning, kylskåp, toalett, länspump m m. Värdet av båten är svårt att uppskatta men ligger uppskattningsvis på ca 250 000 kronor. En donation som svensk marinarkelogisk forskning och utbildning inte får missa.

För att närmare träffas och diskutera formerna för denna förening "Marinarkelogiska Sällskapet" kallar vi härmed alla intresserade till ett sammanträde.

Tid

ma 13/6 1900

Lokal

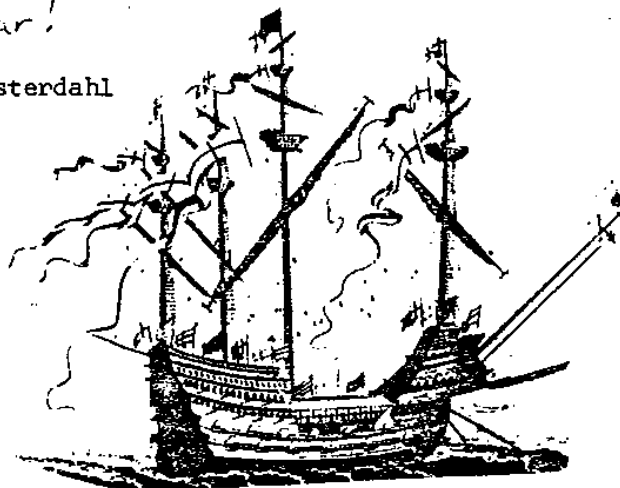
Östermalms Föreningsråd
Fältöversten, Karaplan C

Enligt uppdrag av interimsstyrelsen

Hälsningar!

Erik Enström

Christer Westerdahl

Protokoll fört vid Marinarkeologiska sällskapets konstituerande möte måndagen 13/6 1977 kl 19.00- 21.30 i Östermalms Föreningscentrum, Fältöversten, Karlaplan, Stockholm.

- § 1. Öppnas mötet å interimsstyrelsens vägnar av Erik Enström.
- § 2. upptas frågan om stadgar. Per Lundström anför som sin åsikt att så känsliga ekonomiska frågor berörs genom fartygsdonationen till sällskapet, att en särskild arbetsgrupp måste utses att överarbeta och juridiskt granska det föreliggande förslaget till stadgar. Detta förslag antas av mötet.
- § 3. väljes Erik Enström till mötesordf., Christer Westerdahl till mötessekr.,
- § 4. upptas frågan om den formulerade målsättningen för sällskapet i stadgarna, "forskning och utbildning inom ramen för marinarkeologisk verksamhet" anføres av Erik Enström. Carl Olof Cederlund fogar därtill även "information." Mikael Krafft påpekar att enligt arvs- och gåvoskatteförordningens § 3 det finns i huvudsak två ideella donationsmottagare, för stöd av vetenskaplig forskning och för ungdomens vård och fostran. Detta borde även markeras i stadgarna, eftersom båda syftena anses höra till sällskapets verksamhet.
- Mötet beslutade att denna punkt i stadgarna skulle bli föremål för särskilt studium av juridisk expertis, i enlighet med ett förslag av Per Lundström.
- Carl Olof Cederlund föreslog att de danska erfarenheterna med s.k. "dykkertogt" skulle studeras av sällskapet.
- § 5. beslutades att ett av en arbetsgrupp utarbetat stadgeförslag skulle gå på remiss till de på mötet närvarande.
- § 6. upptogs som en delfråga antalet styrelsemedlemmar. Nils Sven wall ansåg att mötet kunde bestämma sig i frågan oavsett om övriga stadgefrågor behandlades eller ej. Som ett allmänt önskemål framställdes från flera håll en icke alltför stor och tungrodd styrelse. Erik Enström anförde som interimsstyrelsens förslag ordf., vice ordf., sekr., vice sekr., kassör samt tre suppleanter varav blott ordf. väljs direkt av årsmötet.
- utsågs till medlemmar av arbetsgruppen för stadgarna:

Mikael Krafft
 Erik Enström
 Carl Olof Cederlund
 Sibylla Haasum
 Christer Westerdahl

§ 7. upptogs frågan om arbetsgrupp för M/S Laxen, varvid konstaterades att fartygets mått gör skepparexamen nödvändig för handhavandet. Per Lundström påpekades att även i övrigt speciella krav på kunskaper, inte minst ekonomiska, var påkallade för både arbetsgrupp och framtida besättning.

Den viktigaste frågan som omgående måste lösas är vinter- och sommarförvaring samt underhåll. För drift och löpande underhåll under sommaren svarar DK Polars, Luleå, arkeologisektion. Ang. försäkring upplyste Erik Enström och Mikael Krafft om olika möjligheter, bl a med olika självrisk. .

Preliminärt hade Per Lundström undersökt möjligheterna att förlägga fartyget sommartid till Wasavarvet eller Beckholmen i Stockholms hamn. Eventuellt kunde även vinterförvaring ske här.

Till fartyget hör även en(ej styrbar) trailer för upptagning på land. Nils Svenwall upplyste om ett alternativ: att under vintern låta fartyget ligga i sjön i en vak upprätthållen av en kompressor. Nödvändiga installationer finns åtminstone på Wasavarvet.

Ang. underhållet av fartyget hävdade donator, Erik Rothfjell, att den viktigaste posten vad beträffar själva fartyget gällde bottenfärgen. Gunnar Edström ansåg att i en arbetsgrupps uppgifter även skulle ingå anpassning av fartyget till marin arkeologiskt arbete. Till detta föreslogs av Erik Rothfjell höra beläggning av glasfiberplast på däcken. Arbetsgruppen ansågs böra fungera fram till första årsmötet.

§ 8. valdes till medlemmar av arbetsgruppen för M/S Laxen:

Erik Enström
 Nils Svenwall
 Mikael Krafft
 Christer Westerdahl
 Carl Olof Cederlund
 Bert Westenberg
 Sibylla Haasum
 Gunnar Edström

Övriga villiga deltagare adjungeras till gruppen.

§ 9. upptogs frågan om medlemsavgiftens storlek. Eftersom medlemsavgiften på intet sätt kan täcka kostnaderna för båten föreslogs den beräknas efter vad medlemmarna kunde tänkas orka med. Ett utgångsförslag blir från interimsstyrelsens sida 25:-/år.

- § 10. Ett mera diversifierat program än blott förvaltning av fartyget efterlystes av Per Lundström. Christer Westerdahl upplyste att det var intärsstyrelsens mening att man primärt skulle klara fartyget, men att föredrag, kurser och dykexpeditioner därefter kunde följa.
- § 11. Mötet ajournerades.
- § 12. Mötet återupptogs med en personlig deklARATION av donator till M/S Laxen, Erik Rothfjell, som livligt applåderades av mötesdeltagarna.
- § 13. avslutades mötet.

Vid protokollet:

/Christer Westerdahl/

Justeras:

/Erik Enström/

DELTAGARE I MÖTET VAR:

Carl Olof Cederlund	Bert Westenberg
Per Lundström	Gunnar Edström
Stefan Bakos	Liv Hestnaes
Larry Juhlin	Olaf T Engvig
Bengt Ståhl	Lili-Anne Rundblad
Kjell Ove Matsson	Gösta Borling
Per Erik Lundin	Ingrid Widerberg
Elisabeth Brynja	Kenneth Landerus
Lillemor Schützler	Solbritt Benneth
Lotta Zerrander	Dag Benneth
Lasse Johansson	Elisabeth Wahlström
Paul Beckman	Lena Grönqvist
Nils Svenwall	Erik Enström
Sibylla Haasum	Christer Westerdahl
Mikael Krafft	Eric Rothfjell

I listan är representerat framförallt Stockholm, men även Västerås, Valdemarsvik, Oslo och Umeå.

Under oktober månad 1977 tog vi ned båten från Piteå, där norrbotensdykarna fått använda henne för inventeringsarbeten under sommaren. De som deltog första biten ned till Norrsundet norr om Gävle var, förutom oss två: Elisabeth Brynja, Larry Juhlin och en kompis till Erik från Ångpanneföreningen, som bara deltog av allmän välvilja. Vi hade problem med bl a motorerna, och sista biten fick Erik ta fartyget med någon sista entusiast som hjälp ned till förtöjning vid Wasavarvet, där vi utlovats viss hjälp. Dramatiskt

värre blev det vid Fågelsundet i norra Uppland, där Erik studsade fram i en 1,5 m farled med ett 1,4 djupgående. Men det gick faktiskt och det lilla som hände kunde åtgärdas omgående med vänlig fiskarhjälp.

Det hör till saken att jag själv saknade tillräcklig sjöerfarenhet medan Erik Enström både hade gott om den varan och tillika innehade skepparexamen, vilket i vilket fall var nödvändigt för handhavande av båten. Det föll således ett tungt ansvar på Erik personligen. Man kan så här i efterhand tycka att andra gjorde för lite, och eftersom föreningen formellt ännu inte existerade, var stödföreningen för "Laxen" alltför löst organiserad.

Alltnog, där låg nu "Laxen" och guppade vid Vasas ponton, en triumf för ideella åtaganden. Vi hade tänkt oss att konstituera föreningen ganska omgående efter helgerna och utföra lite jobb på båten under vintern. Hon skulle få ligga på platsen med en bubbelmatta så att hon inte frös in.

Ödet ville annorlunda. Såväl museets som vaktbolagets vakter var vänliga nog att se till henne. Skulle något hända hade de ett tiotal telefonnummer att ringa för omedelbar uttryckning. En av vakterna hade emellertid fått för sig att han skulle ha extra ersättning för att kasta ett getöga åt "Laxen". Den ingick nämligen inte i de normala, specificerade uppgifterna. Olyckan ville att denne gentleman hade nattvakten den dag en ispropp lyckades släppa in lite väl mycket vatten i båtens aktra parti, alltså maskindelen. Det hela måste ha gått ytterst långsamt. Hon kunde säkert observeras i ett par timmar med aktern väsentligt djupare än normalt och stäven i en egendomlig vinkel. Automatpumparna var, okänt för oss, borttagna i akterdelen och slog till först när vattnet välldes över i träskrov. Då var det för sent. Hon låg säkert i vattenlinjen ytterligare en liten tid. En någorlunda uppmärksam nattvandrare måste ha lagt märke till den överhängande katastrofen.

Jag var själv och firade julhelgen nere i Västergötland när Erik ringde ett av de jävligaste budskap jag har fått i hela mitt liv: -Christer, "Laxen" har sjunkit.

Med berömvärd envishet fick det krympande gänget entusiaster genom allehanda, nu preskriberade, åtgärder, upp skutan ur vattnet. Sedan var det slut med välviljan hos intressenterna. Mången tidigare ack så marinarkeologiskt intresserad person fick plötsligt brått att packa sina pinaler och snabbt förpassa även ansvaret över relingen. Sjöhistoriska förbjöd oss att använda Masavarvet, hamnstyrelsen höll på att ålägga oss böter för oljeutsläpp osv. Det är mycket man lär sig i sådana tider om människors trofasthet och arbetsvilja. Speciellt som vi inte hade ett rött öre i kassan.

OK för att göra en lång historia kort: "Laxen" reparerades, vi har betalt av våra banklån genom att hyra ut båten till dykning, spec till LM- DYK. Genom ett enormt arbete av båtgruppen under ledning av Gösta Borling på Sveriges Radio har skutan och motorerna hållits igång.

Men- observera det! All annan verksamhet blev lidande på arbetet med "Laxen." Det var blott med tidskriften som vi kom ut med i full skala först 1979 (då jag efter viss tvekan beslöt mig för att ta

itu med den) som vi nådde ut och fick medlemmar. Antalet medlemmar ökade långsamt genom åren från c ett 50-tal 1979 till över 300 i år. Ett femtiotal är blott prenumeranter 1982.

Nu har sällskapet sålt "Laxen" till LM DYK för 35.000:- Skellefteådykarna tycks ha varit intresserade till en början men något seriöst menat anbud kom aldrig därifrån.

I varje fall har aktiviteterna kring båten och problemen med den helt avförts ur föreningens program. Vi kan andas ut och arbeta vidare med faktisk marinarkeologi.

Det känns naturligtvis bittert för en del, men vad kan man göra? Alldeles särskilt bittert är det måhända om man betänker vad som med då jämförelsevis blygsamma medel kunde ha gjorts av institutionerna.

Det är ju inte precis dagligen som man erbjuds ett välutrustat större forskningsfartyg!

MAS historia har alltså till i år, 1982, i stort sett kretsat runt "Laxen." Det som har gjorts genom föredrag, studiebesök och studieresor är försvinnande lite i jämförelse med båtproblemen.

Nu är det förvisso både ekonomiskt svängrum och tid att ta itu med allt det andra!

LYCKA TILL!

Christer Westerdahl

HÖSTEN 1977 PRESENTERADES AV UNDERTECKNAD, INNAN "LAXEN", SJUNKIT, FÖLJANDE FÖRSLAG, SOM MÅHÄNDA KAN ANKNYTTAS TILL DEN LILLA TRADITION, SOM ÄNDÅ FINNS:

Förslag till verksamhetsplan för M.A.S.

Enligt sin målsättning kommer M.A.S. att verka som kontaktpunkt för marinarkeologiskt intresserade i Norden och samarbetsorgan mellan museer och sportdykare.

M.A.S. lokala verksamhet i Stockholm kommer att bestå av i huvudsak exkursioner, föredrag/diskussioner och utgivning av Meddelanden från M.A.S. vilket endast till viss del avses bestå av interna meddelanden.

Annan lokal verksamhet bör kraftigt uppmuntras.

Eventuellt kan mera omfattande resor, seminarier och publikationsverksamhet komma att bli aktuella längre fram, då sällskapet konsoliderats.

I samarbete med SSDF kommer forskningsfartyget "Laxen" förhoppningsvis att utnyttjas effektivt under sommarhalvåret. Till detta behövs en särskild plan som inte tas upp här.

Hitintills har följande planerats:

1) En ekskursion, som föregås av ett introduktionsmöte under titeln: 'Hällristningsfarkoster' Ekskursionen går till ett av Nordens rikaste hällristningsområden SO Enköping med bl a hällristningarnas upptäckare, dir. Einar Kjellén, som guide. Den är beroende av snöfria hållar och tidpunkten bestäms senare.

Denna typ av lokalt begränsade ekskursioner kan komma att interfolieras av koncentrerade fältkurser i t ex hamn(och kommunikations)arkeologi på Gotland, museibesök med kontaktverksamhet i t ex Bremen(koggen på Focke museum), Polen(Gdansk-Muzeum Morskie m fl), Vikingskibshallen i Roskilde, vilket förutses inbegripa studium av diverse marinarkeologiskt intressanta lämningar i fält.

2) Flera verksamma i M.A.S. interimsstyrelse medverkar i en kurs på Wasavarvet i Stockholm: "Tänk om jag hittar ett skeppsvrak. Undervattensarkeologi för sportdykare och andra intresserade," med programdata 15/2, 22/2, 1/3, 8/3, 15/3, 22/3, 29/3, 5/4, 12/4.

Här ingår flera punkter som för M.A.S. i framtiden bör uppfattas som "standardämnen." Vi hänvisar till SSHM:s vårprogram.

3) M.A.S. har även vidtalat 1:e int Carl-Olof Cederlund vid SSHM att tala över marinarkeologins läge och framtid i dagens Sverige. En sådan programpunkt bör, hoppas vi, även kunna leda till diskussion, måhända lite 'brain storm.'

Därtill avses diverse nu förbisedda aspekter att tas upp:

4) "Marinarkeologin och de större insjöarna" eventuellt uppdelat i två bitar. Vidtalade inledare är ing. Harry Bergenblad, Huskvarna, ing. Gunnar Samuelsson, Linköping, för Vättern, dyk. Kjell Björk, Åmål m fl för Väneren och bl a ing Kjell-Ove Matson för Mälaren. Därtill kan en uppföljning vara aktuell kring mindre insjöar och andra vattendrag(allmän transpor'geografi).

Viktiga ämnen är också t ex inventeringsmetoder, en särskild översikt kring enklare båttyper, sc. stockbåtar. samt navigation och leder.

De flesta av dessa temata skall försöksvis samordnas med innehållet i Meddelanden från M.A.S.(En trevare är redan utsänd av undertecknad.)

Meddelanden... beräknas utkomma med ett provnummer under våren 1978 och planeras för utgivning 4 ggr/år. Måhända uppnås detta mål först under 1979.

Den här upplinjerade verksamheten kräver erfarenhetsmässigt en medlemsavgift på minst 25:-/år i sällskapet. Därtill måste varje enskild medlem försöka värva nya medlemmar och sprida vetskap om M.A.S existens. För 1978 bör medlemsantalet vara uppe i minst 250.